

TARKUS HÜÜAB TÄNAVAIL

Joosep Tammo, EKB Liidu vanematekogu esimees

Tarkus hüüab tänavail, annab oma häält kuulda turgudel... (Õp 1:20).

Lugupeetud Kõrgema Usuteadusliku Seminari 100. aastapäeva tähistamisest osavõtjad!

Minu osaks on rääkida tarkuse „häälest“. Täna päeva motos on seda häält kirjeldatud hüüdvana või tungivalt valjuna. Kuid nagu teame oma kogemustest, võib vaikuski olla kõrvulukustavalt vali.

Selle tõttu ei pühenda ma oma ettekannet tarkuse hääle varjunditele. Järgnev ettekanne sisaldab esiteks isiklikke mälestusi oma isast, kes oli ennesõjaaegse Usuteadusliku Seminari viimase lennu lõpetaja. Räägin tema kui jutlustaja häälest meie rahvale rasketel aegadel. Teiseks sisaldab ettekanne teoloogilis-filosoofilisi kaalutlusi suulise ja kirjaliku teksti osas. Lõpuks esitan ka praktilisi järeldusi.

Tuletan meelde, et 100 aastat tagasi rajati Eesti Baptisti Jutlustajate Seminar, mis hiljem sai nimeks Eesti Baptisti Usuteaduse Seminar ning praegu kannab nime EKB Liidu Kõrgem Usuteaduslik Seminar. Võibolla õnnestub ettekande lõpuks avada ka seda, mida sõna „kõrgem“ siin tähendab.

Isiklikke mälestusi

Minu isa Albert Tammo oli üks ennesõjaaegse seminari viimase lennu lõpetajatest. Ta sai diplomi 1940. aastal. Sama aasta sügisel lõpetas uus võim seminari töö, kuid enne seda, 1. juulil valiti ta Rummu-Valkla Baptisti Koguduse jutlustajaks. Tollal oli seal 245 liiget. 1944. aasta septembris põgenes üks kolmandik kogudusest sõja jalust Rootsi ja hiljem Kanadasse. Edasi kahandasid koguduse liikmeskonda ka küüditamised. Isa jäi aga teenima Rummu-Valkla kogudust veel üheksateist ja pool aastat.

Kuskil 1956. või 1957. aasta paiku tuli isa väga murelikuna koju.

Ta oli käinud Tallinnas nina- ja kurguarsti juures, kes ütles: „Kui te tahate, et teil kõnevõime säilib, peate oma ameti jutlustajana maha panema.“

Tõepoolest, isa hääl kähises juba mõnda aega. Mäletan mitmeid isa ja ema murelikke vestlusi sellel teemal. Lõpuks oli isa seisukoht: „Palvetame, usaldame Jumalat ja ma jätkan.“ Nii ta tegigi. Hääl tasapisi paranes ja ta jätkas jutlustajana kuni pensionile minekuni.

Aga see ei olnud ainult ühe jutlustaja hääle küsimus. Laiemalt võttes oli see terve põlvkonna seminari lõpetanute eksistentsiaalne küsimus: vaikida või jutlustada Jumala suurtest tegudest? Kuulutada Jumala sõna või mitte? Valitsus ja ühiskond ütles: hoia ennast ja oma häält! Kui ei vaiki, võid mõlemad kaotada.

Minu enda elus kõlas seminari hääl erilisel viisil kuskil möödunud sajandi 1960. aastatel. Tulin koolist, kus ajalooõpetaja oli suure veenvusega esitanud nn teaduslikku marksistlikku maailmavaadet. Viieteistaastane küsib tahtmatult: Kellel siis tegelikult on õigus? Kas koolil või kodul? Nii ma siis küsisingi isalt: „Mis sa

marksismist arvad?“ Isa istus oma töölaua taga ja valmistas ette pühapäevast jutlust. Vaikis hetke ja ütles: „Poeg, juba Seminaris öeldi meile, et marksism on ajast ja arust maailmavaade.“ Rohkem ei öelnud ta midagi.

Mulle tundus, et Seminar oli midagi väga tähtsat ja kaalukat. Sellele ei saanud vastu vaielda. Ja see määras minu tuleviku ja poole, kus seista. Minustki sai jutlustaja! Jumala hääl, isa hääl ja kauge ning müstilise Seminariga hääl resoneerusid.

Kirjatundjate kool või jutlustajate Seminar?

Oleme radikaalse reformatsiooni järeltulijad, kellele *sola scriptura* põhimõte on endastmõistetav ja südamelähedane. Kogu meie õpetus ja tegevus peaks rajanema Pühakirjale. Kuid mõeldes täna, sellel pidulikul päeval, Seminaris sajale aastale, peame ütleva, et meie vanemad ei rajanud mitte kirjatundjate kooli, vaid jutlustajate Seminarit. Usuteaduslik rõhuasetus tuli hiljem. Ja Seminaris nimes sõna kõrgem vajab tänini lahtimõtestamist.

Me ei tohiks unustada, et väga suurele ja olulisele osale Piibli tekstidest on eelnenud suulise pärimuse faas. Vahel on kestnud see sadu aastaid, vahel põlvkonna. Ma ei tahaks laskuda siin üksikasjadesse, kuid see asjaolu ei ole juhuslik, vaid põhimõttelise tähtsusega.

Iisraeli usutunnistus algab sõnadega: *Kuule, Iisrael!* (šema Israel) *Issand, meie Jumal Issand, on ainus* (5Ms 6:4). Ta kõneleb... Kõik algab sellest, et Jumal ütleb ja see saab... Jumal kõneleb ja tema sulased kuulavad ja kuuletuvad. Isegi loodu jutustab tema aust! Jumal saadab oma prohvetid välja ja need kuulutavad Jumala tahet. Heebrea kirja autor võtab selle kokku nii: *Jumal, kes muiste palju kordi ja mitmel viisil rääkis esivanematele prohveteid kaudu, on nüüd päevade lõpul meile rääkinud Poja kaudu...* (Hb 1:1–2). Aga Poegki ei kirjutanud midagi.

Olemegi Karl Barthi Jumala sõna „trinitaarse käsitluse“ juures. Barth ütleb, et Jumala sõnal on kolm kuju:

- „ilmutatud“ Jumala sõna,
- „kirjutatud“ Jumala sõna ja
- „kuulutatud“ Jumala sõna.

Tegelikult ei ole teekond „ilmutatud“ sõnalt „kirjutatud“ sõnani nii lihtne, kui võiks arvata. Kiri astub elava sõna kõrvale, seda toetama ja kinnitama.

Me kohtame siin vormilist mitmekesisust, mis tunnistab ühelt informatsiooni kandjalt teisele ülemineku keerukust. Siin on kivi ja savitahvlid, siin on papüüruse ja pürgamendirulle. Kuid oluline on küsimus: Kuidas säilitada ja anda järgnevale põlvkonnale Jumala sõnumit edasi?

Peame tõdema, et Raamat, mis on meile kujunenud endastmõistetavaks usukindluse sümboliks, ei ole seda alati olnud. Ja see ei olnud nõnda ainult Iisraelis. See oli laiem probleem. Näiteks keeldusid mitmed inimkonna suurkujud kirjutamast. Sokrates pelgas kirjanudut, öeldes: „Raamatult ei saa küsida, nagu saab küsida elavalt inimeselt, ja kui küsidagi, siis ta vastab üht ja sama.“ Lisaks arvas ta, et kirjanudut teosed soodustavad „mälunõrkuse arenemist“ ja ähvardavad suhtlemist üldse. Nii eelistas ta kuni elu lõpuni vaimsete otsingute vormina elavat dialoogi. Ei ole juhus, et Sokratese õpilane Platon talletas suure osa õpetaja sõnumist dialoogides. Temagi väldib elu lõpuni süstemaatilisi ülevaateid ja kirjeldusi. Ta usub, et tõde sügavamas mõttes jääb elava dialoogi sõnade vahele.

Sama muretuna näib Jeesuski kuulutatavat oma sõnumit, ehkki temal on juba Toora pühad tekstid, Psalmid ja prohveteid raamatud, mille sõnumis ta ei kahtle. Ta kinnitab seda sõnadega: *Ärge arvake, et ma olen tulnud Seadust või Prohveteid tühistama. Ma ei ole tulnud neid tühistama, vaid täitma. Tõesti, ma ütlen teile, et ükski täpp ja ükski kriips ei kao Seadusest seni, kuni taevas ja maa püsivad, kuni kõik, mis sündima peab, on sündinud* (Mt 5:17–18).

Kuid sündima pidi ka see, et tema enda „lihaks saanud Sõna“, täis armu ja tõtt, pidi saama talletatud mõnekümne aastase suulise pärimuse järel evangeelistide poolt. Eksegeetiline töö näitab, et see, mida me täna nimetame Jumala sõnaks, valmis kogukonnas, mis Pühast Vaimust juhitud kasutas teatud suulisi vorme ja mustreid.

Äkki viitab sõna „kõrgem“ meie Seminari nimes asjaolule, et isikus kehastunud Sõna on olulisem kui kirjatundmine, mis võib isegi vaimu suretada. Selle tõttu Paulus ütlebki: *...meie kõlblikkus tuleb Jumalalt, kes on teinud meid kõlblikuks teenima uut lepingut, mitte kirjatähe, vaid Vaimu lepingut, sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks* (2Kr 3:5–6). See oli ja on väga intrigeeriv väide...

Me ei tohiks ka unustada, et klassikaline antiikne haridus koosnes laias laastus kahest osast: grammatikast ja retoorikast. Esimeses osas õpiti lugema ja kirjutama, õpiti antiikautorite tekste pähe. See oli n-ö keele- ja kirjandusteadus, hilisantiigis ka hääliku-, vormi- ja lauseõpetus. Teises ehk rakenduslikus ja kõrgemas osas õpiti oma teadmisi kasutama avalikes kõnedes ja vestlustes. Kõnekunsti ülesandeks oli ainet esitada uskumisväärselt. Kuid siingi olid oma karid, kui kõne stiil ja vorm muutusid tähtsamaks kui sisu.

Paulus ütles ehk siinkohal: *Kui juba kirjatähtedega kividesse uuristatud surmateenistus sündis kirkuses... kuidas siis vaimuteenistus ei peaks sündima veelgi suuremas kirkuses?* (2Kr 3:7–8). Äkki peitub mõiste „kõrgem“ tähendus just siin. Võimes muuta oma hääld kuuldavaks postsekulaarse ühiskonna kõige erinevamate kajakambrites?

Praktilisi järeldusi

Möödunud on üle kahe tuhande aasta. Elame uute võimaluste maailmas. Pühakirja tekst on meie kasutuses nii paberil kui elektroonilistel kandjatel. Tekstide loomise ja säilitamise viisid muutuvad. Sellega kaasnevad uued hirmud, lootused ja küsimused. Näiteks, kui suures ulatuses asendab sotsiaalmeedias leviv sõnum otseselt koguduse keskel edastatavat sõnumit? Kus on siin õiged proportsioonid ja sõna kuulutamise kohased vormid?

Kõigi nende kartuste, lootuste ja küsimuste keskel kõlab pühapäevast pühapäeva jutlustaja hääld. Ta julgustab, manitseb, lohutab ja kutsub meeleanandusele. Kuid see hääld vajab stabiilset vundamenti. See hääld toetub Pühakirjale kui jumaliku tarkuse allikale. Aga sellest ei piisa, sest kirjepandu on elava ilmutuse kirjalik talletus, kristalliseering. Jumala sõnumid on nagu sügavkülma pandud metsamarjad, mis vajavad – enne kui neid serveerida – lahtisulatamist. Vastasel korral rikume iseenda ja teiste vaimuliku seedimise.

Jutlustaja peab õppima ja suutma evangeeliumit tõlkida omaenese kogemuste keelde.

See peab inspireerima mitte ainult teda ennast, vaid ka tema kaasaegseid. Jeesus ütles siinkohal: *Sellepärast on iga kirjatundja, kes on õpetatud taevariigi jaoks, majaperemehe sarnane, kes oma varakambri võtab välja uut ja vana* (Mt 13:52). Selline on jutlustaja ülesanne. Ta on tugev grammatikas/eksegeesis ja tugev retoorikas ehk homileetikas. Me peame mõistma, et elu ja usk on üks ja sama. Neid ei saa lahutada. Selle tõeni jõudmine võib olla raske ja keeruline. Head vilistlased, üliõpilased, see on see kõrgem kool, mis kestab elu lõpuni.

Minu isa ütles kõige raskemate aastate kohta oma elus: „Siis õppisin ellu rakendama Piibli tõdesid ja tunnetasin, et töö Jumala riigis ei ole tühine. Sõda ja sellele järgnenud sündmused ei jätnud puudutamata ka koguduse liikmete elu. Ka ma ise asusin kogudusetöö kõrval tööle kolhoosis ehitustöölisena.“

Vennad ja õed, täna Seminari 100. aastapäeva tähistamisel, palvetagem, et Seminari ja jutlustajate hääld ei vaikiks! Ärgem unustagem, et „ilmutatud“ sõna on vanem kui „kirjutatud“ sõna ja vajab alati kuulutaja hääld! Me vajame nii grammatikat kui retoorikat, kuid üle kõige armastust Jumala ja kaasinimeste vastu, mis on meisse Püha Vaimu läbi valatud.

Palvetagem, et jutlustaja hääld ei vaikiks!